

تحلیل تاثیر پذیری عوامل ناشی از انتقال تکنولوژی پس از جذب سرمایه گذار مستقیم خارجی در ایران

دکتر محمدعلی شفیعا^۱، دکتر سعید شفیعا^۲، الهام رافتی^۳،

حامد شاطری^۴، حمید رضا قلی پور^۵

۱. استاد دانشگاه علم و صنعت ایران omidshafia@gmail.com

۲. استاد دانشگاه علم و فرهنگ S.shafia@usc.ac.ir

۳. کارشناس پژوهشکده حقوق و مقررات فاوا، پژوهشگاه ارتباطات و فضای مجازی
erafati@itrc.ac.ir

۴. مدیرگروه ترویج و گفتمان سازی ستاد توسعه فناوری های نرم

و هویت ساز معاونت علمی h.shaterie@gmail.com

۵. کارشناس اداری بانک ملی Hamidrezagholipour@yahoo.com

چکیده

هدف از این مقاله پوشش خلاء های ناشی از مطالعات انجام شده بر روی موضوع تاثیر سرمایه گذار مستقیم خارجی پس از جذب در کشور میزبان است. لذا برای پوشش این شکاف در این مقاله با رویکرد تاثیر پذیری هر یک از این عوامل پس از جذب سرمایه گذار مستقیم خارجی در کشور به تحلیل هر یک از عوامل پرداخته شده است. این مقاله ارائه فراتحلیلی بر تحلیل های انجام شده از سایر مقالات و با هدف تاثیر پذیری عوامل ناشی از انتقال تکنولوژی از جذب سرمایه گذار مستقیم خارجی می باشد. برای این منظور ۳۳ مقاله جهت مطالعه انتخاب شد که از این تعداد فقط ۳۰ مقاله به موضوع سرمایه گذار مستقیم خارجی و انتقال تکنولوژی به صورت همزمان پرداخته بود. برای تحلیل موضوع از این تعداد ۲۴ مقاله برای بررسی انتخاب گردید که برای تحلیل عوامل ۱۷ مقاله با جزئیات بیشتر و ۷ مقاله به صورت کلی بررسی گردید. با بررسی های کلان بر تاثیر سرمایه گذار مستقیم خارجی بر عوامل انتقال تکنولوژی پارامترهایی استخراج شد، برخی از این پارامترها به صورت مستقیم و برخی به صورت غیر مستقیم از حضور سرمایه گذار مستقیم خارجی تاثیر پذیر بوده اند، که در این مقاله پارامترهای تاثیر پذیر استخراج و مورد مطالعه و تحلیل قرار گرفت.

با استفاده از روش دلفی و جمع‌آوری نظرات خبرگان برای هر یک از این عوامل وزن مطلوب در نظر گرفته شد تا میزان تاثیر هر یک از عوامل به تفکیک مشخص گردد. نتایج این تحقیق نشان‌دهنده این موضوع است که سرمایه‌گذار خارجی بیشترین اثر را بر روی عوامل اقتصادی و سپس توسعه کسب و کارهای داخلی دارد. در انتها با هدف مدیریت تداوم حضور سرمایه‌گذار در کشور و پس از تحلیل بر روی عوامل استخراج شده در بخش نتیجه‌گیری پیشنهادات لازم در این زمینه ارائه شده است.

واژه‌های کلیدی: سرمایه‌گذار مستقیم خارجی، انتقال تکنولوژی، سرریز فناوری، شرکت‌های چند ملیتی

مقدمه

انتقال تکنولوژی بین المللی برای توسعه پایدار کشورهای در حال توسعه امری حیاتی است. برای انتقال تکنولوژی در کشور نیاز به سرمایه می‌باشد که اصولاً تامین مالی منابع برای اداره امور کلان و زیرساخت‌های کشور امری اجتناب‌ناپذیر است و شیوه‌های مختلفی برای آن وجود دارد، که انواع آن می‌تواند سرمایه‌گذاری خارجی، مهندسی معکوس، قراردادهای همکاری فنی و حق امتیاز، قراردادهای کلید در دست و ... باشد، اما وجود سرمایه‌گذار خارجی و جذب این سرمایه‌ها توسط کشورهای سرمایه‌پذیر یکی از موثرترین، سریعترین و کارآمدترین شیوه‌های تامین سرمایه برای کشورهای در حال توسعه می‌باشد. مهم‌ترین معیارهای موثر در جذب FDI را می‌توان به سه دسته تقسیم کرد که عبارت است از: معیارهای اقتصادی، معیارهای تشویقی و معیارهای ساختاری که بسته به هدف سرمایه‌گذار خارجی از سرمایه‌گذاری و هدف کشور سرمایه‌پذیر از جذب سرمایه‌های خارجی، درجه اهمیت هر یک از این عوامل متفاوت می‌باشد.

با توجه به شکاف عمیق فناوری میان کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI) یکی از راه‌های انتقال فناوری‌های نو به کشورهای در حال توسعه می‌باشد که از این طریق کشورها در جریان کاربردی کردن نوآوری‌ها قرار می‌گیرند، زیرا ورود سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشورهای در حال توسعه، خود سرریزهایی دارد که باعث گسترش نوآوری در کشورهای در حال توسعه می‌گردد. بنابراین این کشورها از جمله ایران جهت کاهش شکاف تکنولوژیکی می‌توانند از طریق تجارت بین الملل و جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی تکنولوژی و روش‌های فنی را منتقل نمایند.

در یک تقسیم‌بندی کلی سرمایه‌گذاری خارجی^۱ را به دو دسته تقسیم می‌کنند: سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و سرمایه‌گذاری غیرمستقیم خارجی^۲.

1. Foreign investment
2. Foreign Direct Investment
3. Foreign Portfolio Investment

به طور کلی هدف از این تحقیق تعیین و تحلیل عوامل متعددی است که از ورود سرمایه گذار خارجی در کشور تحت تأثیر قرار می گیرند. این عوامل عبارتند از تحقیق و توسعه، نیروی انسانی، مهارت های مدیریتی، نرخ بازگشت سرمایه و

در این مقاله پس از مقدمه به بخش مبانی نظری پرداخته شده و در بخش سوم یافته های تحقیق به صورت یک جدول آورده شده است؛ این یافته ها شامل عوامل تأثیر پذیر از ورود جریان سرمایه گذار خارجی و نظرات محققین بر روی عوامل استخراج شده می باشد. همچنین فراوانی به کار گرفته شده هر یک از این عوامل در مطالعات انجام شده مشخص گردیده است. در بخش چهارم به تحلیل متغیرهای استخراج شده پرداخته شده است. در نهایت از موضوعات گردآوری شده نتیجه گیری شده است.

روش تحقیق

در این مقاله فراتحلیلی بر تحلیل های انجام شده از مقالات مطالعه شده، با هدف تأثیر پذیری عوامل ناشی از انتقال تکنولوژی پس از جذب سرمایه گذار مستقیم خارجی انجام شده است.

پیشینه تحقیق

یکی از بدیهی ترین کانال های انتقال تکنولوژی به کارگیری تکنولوژی های نوین و تقلید آن تکنولوژی توسط بنگاه های داخلی می باشد. بنابراین مشاهده موفقیت شرکت های چندملیتی، بنگاه های داخلی را برای استفاده از آن تشویق می نماید (کرسپو و فنتورا، ۲۰۰۶).

آموزش نیروی کار توسط شرکت های چندملیتی دومین کانال انتقال تکنولوژی محسوب می شود (مایر، ۲۰۰۳).^۴

ورود سرمایه گذار مستقیم خارجی فشار رقابتی را در بنگاه های داخلی بیشتر کرده و موجب می شود بنگاه های داخلی برای کسب سهم بازار، محصولات با کیفیت برتر را ارائه دهند و در اکثر موارد عرضه ی محصول برتر تنها با به کارگیری روش های نوین مدیریتی و استفاده از فناوری های روز حاصل می شود (ایتکن و هاریسون، ۱۹۹۹).^۵

طبق فرضیه اثر جانشینی، جریان ورودی سرمایه گذاری مستقیم خارجی ممکن است اثر منفی بر فعالیت های تحقیق و توسعه داخلی داشته باشد. (پین، ۲۰۰۲)

نتایج بررسی رابطه بین جریان سرمایه گذاری مستقیم خارجی و شدت حمایت از حقوق مالکیت معنوی نشان می دهد که حمایت ضعیف تر از حقوق مالکیت معنوی، تمایل سرمایه گذار خارجی را، از

1. Meyer, 2003

2. Aitken and Harrison, 1999

سرمایه‌گذاری در بخش‌های فناوری‌بر، که وابستگی شدیدی به حقوق مالکیت معنوی دارند کاهش می‌دهد. (اسمر زینسکا)^۶

در مطالعات گوناگون، مزایای متنوعی برای سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی ذکر شده است. این مزیت‌ها عبارتند از: ایجاد اشتغال، اکتساب دانش و فناوری جدید، توسعه منابع انسانی، ادغام با تجارت جهانی، ایجاد محیط کسب و کار رقابتی، توسعه شرکت‌های داخلی و محلی، شکل‌گیری جریانی از ایده‌ها و بهترین تجربه‌ها به سمت کشور میزبان و افزایش درآمدهای مالیاتی (کلاین، ۲۰۰۱).^۷

مبانی نظری

سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI)

آن نوع سرمایه‌گذاری است که متضمن روابط اقتصادی بلندمدت بوده و نشان‌دهنده منافع پایدار و کنترل واحد اقتصادی مقیم یک کشور (شرکت مادر) بر واحد اقتصادی مقیم کشور دیگر (شعبه فرعی بنگاه مادر) باشد.

تجارت بین الملل و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی موجب فراهم کردن تکنولوژی‌های خارجی و دانش فنی و مدیریتی می‌گردد که در غیر این صورت انتقال دانش و تکنولوژی خارجی یا غیر قابل دسترس و یا با هزینه بسیار بالا همراه خواهد بود. (هلپمن ۱۹۹۷)^۸

ایکس یو... (۱۹۹۹)^۹ دریافتند که انتقال تکنولوژی از شرکت‌های چندملیتی آمریکا به رشد بهره‌وری کشورهای توسعه یافته کمک کرده است؛ درحالی که در خصوص کشورهای کمتر توسعه یافته اینگونه نیست.

ونگ و ... (۲۰۰۰)^{۱۰} به بررسی نقش تجارت بین الملل و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به عنوان کانالهایی برای انتقال تکنولوژی میان کشورهای صنعتی می‌پردازد.

سرریز تکنولوژی ناشی از سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به بنگاه‌های داخلی همچنین به نحوه ورود FDI بستگی دارد. هنگامی که شرکت‌های چند ملیتی از طریق ادغام یا تملک وارد می‌شوند انتقال تکنولوژی به تدریج رخ می‌دهد و منجر به محدود شدن و یا حداقل به تاخیر انداختن سرریز می‌شود. برعکس هنگامی که FDI از طریق سرمایه‌گذاری در تاسیس فرایند تولید صورت بگیرد معرفی تکنولوژی جدید دفعتاً رخ می‌دهد. عامل دیگر سرریز تکنولوژی ناشی از سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی درجه مالکیت خارجی در پروژه‌های سرمایه‌گذاری است.

1. Smarzynska
2. Klein, 2001
3. Helpman (1997)
4. Bin XU and Jianmao Wang (1999)
5. Jianmao Wang and Bin XU (2000)

تکنولوژی منتقل شده با درجه مالکیت خارجی ارتباط مستقیم دارد و فضا را برای رخ دادن سرریز بیشتر فراهم می‌کند (دیمیلیز، ۲۰۰۵)^{۱۱}

سرریز فناوری

فرایند اکتساب تکنولوژی (مستقیم و غیرمستقی) ناشی از حضور شرکت‌های چند ملیتی در کشور میزبان که معمولاً این حضور طی فرایند جذب سرمایه‌گذاری خارجی توسط این شرکت‌ها قابل حصول است، سرریز تکنولوژی اطلاق می‌شود.

به عبارتی سرریز فناوریانه، عبارت است از فرآیند اکتساب (مستقیم و غیرمستقیم) فناوری ناشی از حضور شرکت‌های خارجی در کشور میزبان که معمولاً این حضور طی فرآیند جذب سرمایه‌گذاری خارجی توسط این شرکت‌ها قابل حصول است (طباطبائیان و همکاران، ۱۳۸۴). سرریز تکنولوژی می‌تواند به صورت افقی و عمودی صورت گیرد. سرریز افقی به فرایندی گفته می‌شود که طی آن دانش در درون یک صنعت به دلیل حضور بنگاه‌های خارجی سرریز می‌نماید.

توانمندی فناوریانه

توانمندی فناوریانه عبارتست از مجموعه‌ای از دانش‌ها و مهارت‌ها که کشورها و سازمان‌ها برای کسب، جذب، به‌کارگیری، تطبیق و توسعه یک فناوری به آن‌ها نیاز دارند. (Lall, 1992) هنگامی که شرکتی می‌خواهد توانمندی فناوریانه خود را ارتقاء دهد باید بتواند که فناوری‌های جدید را کسب و جذب نماید و این بدان معنی است که باید دارای سطح مشخصی از ظرفیت جذب باشد (Lall, 1992)

محققان بر نقش مهم و کلیدی فعالیت‌های تحقیق و توسعه و همچنین در اختیار داشتن نیروی انسانی متخصص و ماهر در ارتقاء سطح توانمندی فناوری بنگاه و افزایش ظرفیت بنگاه جهت جذب فناوری‌های جدید تأکید دارند. (Gachino, 2007) (Lall, 1992)

شرکت‌های چندملیتی

شرکت‌های فراملیتی، از قدرتمندترین و تأثیرگذارترین نهادهای اقتصادی در نظام سرمایه‌گذاری جدید هستند.

شرکت‌های چندملیتی معمولاً دارای یک مرکز اصلی هستند و تابعیت همان کشور را دارند که مرکز اصلی در آنجا مستقر است (مدیریت شرکت، تأمین بودجه، امور حقوقی و امور اداری در کشور مادر متمرکز

است) و خط مشی‌های اساسی در مرکز اصلی شرکت تعیین می‌شود. این مرکز هسته اصلی مدیریت اقتصادی و تحقیقات حساس علمی و فنی شرکت محسوب می‌شود و در واقع مرکز فرماندهی شرکت است. شرکت‌های چندملیتی نسبت به شرکت‌هایی که تنها در کشور مبدأ فعالیت می‌کنند از مزیت‌های عملکردی ویژه‌ای بهره‌مندند که به آنها امکان می‌دهد بر مشکلات معمول فعالیت در خارج از مرزها غلبه کنند و در ضمن از مزایای مربوط نیز منتفع گردند (ورنون، ۱۹۷۹).

در واقع شرکت‌های چندملیتی، قادر به انجام مشارکت‌های سرمایه‌گذاری رقابتی در خارج از کشور و رقابت مساعدتری از بنگاه‌های محلی هستند. علاوه بر این، از آن‌جایی که شرکت‌های چندملیتی دارای این دارایی‌های نامشهود هستند، می‌توانند آن را به شرکت‌های تابع خود در خارج از کشور انتقال دهند و پس از آن به شرکت‌های محلی از طریق اثر سرریز تکنولوژی انتقال دهند و سبب افزایش بهره‌وری و کارایی در سطح شرکت و منطقه شوند. بسیار واضح است که شرکت‌های چندملیتی در میان بنگاه‌های با پیشرفته‌ترین تکنولوژی هستند که بخش قابل توجهی از منابع خود را در تحقیق و توسعه و ارتقای تکنولوژی بر خلاف بنگاه‌های صرفاً داخلی سرمایه‌گذاری می‌کنند. (گریفیت ۱۹۹۹)^{۱۲}

سرمایه انسانی

بسیاری از تئوری‌های رشد همچون تحقیق (رومر، ۱۹۹۰)^{۱۳} (لوکاس، ۱۹۹۸، ۱۹۹۳)^{۱۴}، (اشپیگل، ۱۹۹۴)^{۱۵} و همچنین توسط (بن حبیب و اشپیگل، ۱۹۹۴)^{۱۶} بیان می‌کنند سطح سرمایه انسانی بر رشد بهره‌وری اثر دارد.

سرمایه انسانی به طور مستقیم به عنوان یک عامل تولید و به صورت یک وسیله برای انتقال دانش بین المللی همراه با قاپیدن (رسیدن) میان کشورهای OECD می‌باشد و از این طریق بر بهره‌وری کل عوامل و رشد اقتصادی مؤثر است.

تا زمانی که نوآوری در کشورهای درحال توسعه به سرمایه و استعداد بیشتر نیاز دارد، سرمایه انسانی عامل کلیدی عملکرد نوآوری می‌باشد، زیرا سرمایه انسانی نقش تعیین‌کننده در جذب و تطبیق فناوری سرریز شده از کانال واردات کالا و جریان ورودی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و در نتیجه توسعه فعالیت‌های نوآوری دارد. (کین و کینگ چانگ، ۲۰۰۸)^{۱۷} و «کوهن و لنوینثال، ۱۹۹۰»^{۱۸}

1. Griffith
2. Romer
3. Lucas (1988,1993)
4. Spiegel (1994)
5. Benhabib and Spiegel (1994)
6. Pin and Qingchang
7. Cohen and Lenvinthal

تحقیق و توسعه داخلی

مطالعات گریلیچیس (۱۹۹۸) و کو و... (۱۹۹۳) نیز بیانگر این است که انباشت سرمایه تحقیق و توسعه داخلی مهمترین عامل تعیین کننده بهره وری کل عوامل یک اقتصاد می باشد.

روش شناسی پژوهش

به لحاظ این که هدف از این پژوهش فراتحلیلی بر تحلیل عوامل تأثیر پذیر از جذب سرمایه گذار خارجی بوده است، این تحقیق غیر آزمایشی و از نوع فراتحلیلی می باشد.

فراتحلیل مجموعه ای از روش های آماری است که برای یکپارچه کردن نتایج حاصل از پژوهش های آزمایشی و همبستگی که هر کدام به طور مستقل درباره ی یک موضوع یکسان انجام گرفته اند، به کار می رود و بر روی یافته های هر کدام از پژوهش ها تجزیه و تحلیل می شود و در نهایت یک برآورد یکپارچه به دست می آید. در روش های فراتحلیل، پژوهشگر، ویژگی ها و داده های پژوهش های قبلی را ثبت می کند و بعد با ترکیب نتایج تحقیقات قبلی، به یک نتیجه کلی می رسد.

به طور کلی برای اجرای روش فراتحلیل باید ابتدا منابع را شناسایی و نتایج پژوهش ها را ارزیابی نمود و در مرحله بعد نتایج پژوهش ها را با یکدیگر مقایسه و ترکیب نمود و در نهایت به منظور کاهش خطا باید نتایج به دست آمده را با فراتحلیل ارزش یابی نمود. اصطلاح فراتحلیل (Metanalysis) را اولین بار Glass، رئیس جمهور انجمن تحقیقات آموزشی آمریکا در سال ۱۹۷۶ به کار برد.

در اصل هدف شناسایی شکاف های علمی و تجمیع مطالعات انجام شده است. پس می توان چنین بیان نمود که نتیجه یک تحقیق فراتحلیل، جمع آوری یافته های پژوهشی از مطالعات متعدد و پراکنده، برای ترکیب و یکپارچه سازی و دستیابی به یافته های جدید است.

در این مقاله ابتدا منابع موجود را بر اساس هدف پژوهش که شناسایی عوامل موثر در انتقال فناوری از جذب سرمایه گذار مستقیم خارجی بود جمع آوری نموده و بر اساس هدف تحقیق منابع غیر مرتبط و یا کمتر مرتبط را حذف نموده و با مطالعات انجام شده بر روی منابع باقی مانده عوامل تأثیر پذیر در انتقال تکنولوژی که از جذب سرمایه گذار مستقیم خارجی است را استخراج نموده و با بررسی های جامع هر یک از این عوامل دسته بندی گردید. در مرحله بعد فراوانی هر پارامتر بر اساس محققین مقالات تعیین گردید و داده های مرتبط با این عوامل در تحقیق ها جمع آوری شد و با مطالعه گسترده بر روی ویژگی های هر یک از این عوامل و با در نظر داشتن هدف پژوهش فراتحلیلی بر همه تحلیل های موجود انجام گرفت، سپس با تهیه پرسشنامه و جمع آوری نظرات خبرگان با استفاده از روش دلفی برای هر کدام از این معیارها وزن مناسب در نظر گرفته شد، تا میزان اهمیت و تأثیر پذیری این عوامل به تفکیک مشخص گردد.

یافته‌های تحقیق

در این بخش یافته‌های تحقیق گردآوری شده است. بر اساس مطالعات مقالات انجام شده در خصوص سرمایه‌گذار مستقیم خارجی جدول ۱ به دست آمده است.

یافته‌های این تحقیق تعیین پارامترهای تاثیر پذیر از جذب سرمایه‌گذار مستقیم خارجی و همچنین معیارهای این عوامل بوده است. پس از استخراج عوامل تاثیر پذیر سایر محققانی که در هر یک از مقاله‌ها در خصوص این عوامل دارای نظریاتی بوده‌اند نیز مشخص گردیده است. که عموماً فراوانی تحقیقات انجام شده در هر سطر بیانگر اهمیت این عوامل می‌باشد. برای این منظور ابتدا پارامترهای تاثیر پذیر پس از جذب سرمایه‌گذار خارجی در انواع مقالات استخراج شده و سپس بر اساس زیرساخت‌های فنی، اقتصادی، و سیاسی و کسب و کار دسته‌بندی گردیده است. در انتهای همین بخش فراوانی هر پارامتر در مقالات مورد بررسی قرار گرفته شد.

با استفاده از موضوعات بررسی شده پارامترها را به پنج گروه اصول مهارتی، عوامل اقتصادی، عوامل سیاسی، کسب و کار و عوامل فرهنگی دسته‌بندی نموده‌ایم و در ادامه درصد به‌کارگیری هر یک از این عوامل را در مقالات مطالعه شده تعیین نموده‌ایم.

جدول ۱ چارچوب اصول مهارتی تاثیر پذیر از جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی می‌باشد که شامل پارامترهای فعالیتهای تحقیق و توسعه، سرمایه انسانی و مهارت‌های مدیریتی می‌باشد.

جدول ۱: چارچوب اصول مهارتی تأثیر پذیر از جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی

چارچوب	پارامتر	معیار	محققان
اصول مهارتی	فعالیت های تحقیق و توسعه		Coe, Helpman and Hoffmaister (1997) Groski(1994) Crepon et.al(1998) Zachariadis(2002) Pakes et.al(1984) Mairess and Mohnen(2004) Lall(1992) Gachino(2007) Sfarian, Hejazi(1999) Keller(1998) Coe(1997) Word bank (2008) Moran(2007) Fisman and Foley (2006) Grossman and Helpman (1995) Pack (1992) Bende-Nabende and Ford(1998) واعظ، طیبی و قنبری(۱۳۸۶) شاه آبادی و رحمانی(۱۳۸۹) ربیعی(۱۳۸۷)
	سرمایه انسانی	امید به زندگی	Mankiw (1992) Engelbrecht (1997) Romer (1990) Lucas (1988,1993) Spiegel (1994) Benhabib and Spiegel (1994) Meyer(2003) Mansfild& Zachariadis(2002) Pin and Qingchang(2008) cheung and Lin(1990) Dakhli and De Clercq(2004) XuanKien(2008) Dutse, et al.(2011) Galina Hale(2006) Glass&Saggi(2002) Fosfuri&Ronde(2001) Xu(2000) Demurger, Barthelemy(2000) Carkovic and Levine (2005) Meyer(2003)
	مهارت های مدیریتی	سطح تحصیلی	گرینگر ۱۹۹۱ پراساد و جین وی ۲۰۰۵
		استاندارد های زندگی	

جدول ۲: چارچوب عوامل اقتصادی تاثیر پذیر از جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی می باشد. این عوامل شامل شدت سرمایه، معیارهای اقتصادی، نرخ بازگشت سرمایه، وضع مالی و تولید ناخالص داخلی است که معیارهای اقتصادی شامل ذخایر ارزی بین المللی، نرخ ارز واقعی، نرخ تورم، جذاب بودن محیط سرمایه گذاری و تأمین منافع طرفین، هزینه های تولید در کشور میزبان و رشد اقتصادی می باشد.

جدول ۲: چارچوب عوامل اقتصادی تاثیر پذیر از جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی

چارچوب	پارامتر	معیار	محققان
عوامل اقتصادی	شدت سرمایه (سرمایه فیزیکی به نیروی کار)		Arnold(2009) Latvia(2003) گرینگر ۱۹۹۱ بولیان ۲۰۰۶ کانتسی و وین برگر ۲۰۰۹
	معیارهای اقتصادی	ذخایر ارزی بین المللی	Czech Republic(2003) Demurger, Barthelemy (2000) Latvia(2003) Romer (1986) Lucas (1988) Alliber 1990 Kiosa(1989) Fruit and Stein(1991) Glauco and Quinn (2004)
		نرخ ارز واقعی	
		نرخ تورم	
		جذاب بودن محیط سرمایه گذاری و تأمین	
		منافع طرفین	
		هزینه های تولید در کشور میزبان	
		رشد اقتصادی	
	نرخ بازگشت سرمایه		
	وضع مالی دولت		Busse and Hefeker 2005
	تولید ناخالص داخلی		Alfaro (2003) Robert Solo(1909)

جدول ۳: چارچوب عوامل سیاستی تاثیر پذیر از جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی می باشد که شامل حمایت از حقوق مالکیت معنوی، حمایت از حقوق مالکیت فکری و سیاستهای صحیح اقتصادی است. حمایت از حقوق مالکیت فکری خود دارای عوامل جانبی شامل مزیت مالکیت، مزیت بومی یا محلی و مزایای درونی کردن است. همچنین سیاستهای صحیح اقتصادی خود دارای عوامل جانبی آزادسازی تجاری، توسعه صادرات غیرنفتی، کاهش واردات غیرضروری و مشوق های مالیاتی می باشد.

جدول ۳: چارچوب عوامل سیاستی تأثیر پذیر از جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی

چارچوب	پارامتر	معیار	محققان
عوامل سیاستی	حمایت از حقوق مالکیت معنوی		Kondo(1987) Maskus(1992) Smarzynska(2004) Awokuse and Yin(2010) Puttitanun(2002) Harris and Robinsn (2003) Arnold and Javorcik (2009) Oshima(2012) Nicholson(2007) Hajidimitry and Yannis(2001)
	حمایت از حقوق مالکیت فکری	مزیت مالکیت	مهدوی (۱۳۸۷) Mansfield
		مزیت بومی یا محلی	
		مزیت های درونی کردن	
	سیاست های صحیح اقتصادی	آزادسازی تجاری	Roberts and tybout (1997) Borensztein(1998) نیلی و همکاران(۱۳۸۲)
		توسعه صادرات غیرنفتی	
		کاهش واردات غیرضروری	
		مشوق های مالیاتی	

جدول ۴ چارچوب عوامل کسب و کار تأثیر پذیر از جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی می باشد که شامل دو عامل سهم بازار و بنگاه های داخلی است. عوامل جانبی بنگاه های داخلی شامل کیفیت محصول، افزایش بهره وری تولید کنندگان، آموزش و یادگیری تکنیک های فروش و اندازه شرکت های داخلی می باشند.

جدول ۴: چارچوب عوامل کسب و کار تأثیر پذیر از جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی

چارچوب	پارامتر	معیار	محققان
کسب و کار	سهم بازار		Damijan et al(2007)
	بنگاه های داخلی	کیفیت محصول	Aitken and Harrison(1999) Meyer(2003)
		افزایش بهره وری تولید کنندگان	Nuno & Fontoura(2007)
		آموزش و یادگیری تکنیک های فروش	Blomstro"m & Sjo"holm(1999) Xu(2000) Sun(2010)
		اندازه شرکت های داخلی (از نظر تعداد نیروی انسانی)	Lichtenberg & De la Potterie(1996) UNCTAD(2005) Arnold(2009)

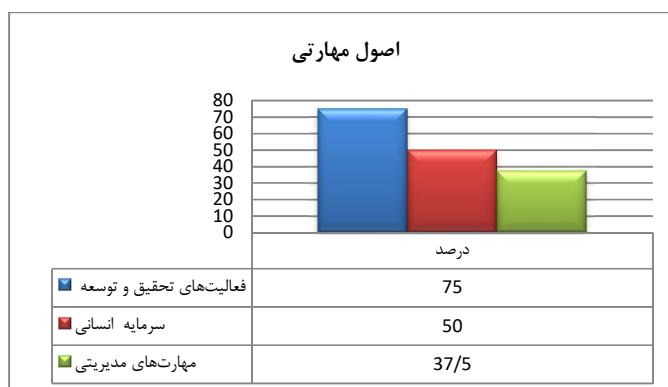
جدول ۵ چارچوب عوامل فرهنگی تاثیر پذیر از جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی می باشد که شامل سبک زندگی و نرخ رشد جمعیت می باشد.

جدول ۵ چارچوب عوامل فرهنگی تاثیر پذیر از جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی

چارچوب	پارامتر	معیار	محققان
عوامل فرهنگی	سبک زندگی		Dunning and Lundan(2008) Fisher and Ranasinghe(2001) Siglitz(1980) کاظمی، ۱۳۸۰
	نرخ رشد جمعیت		

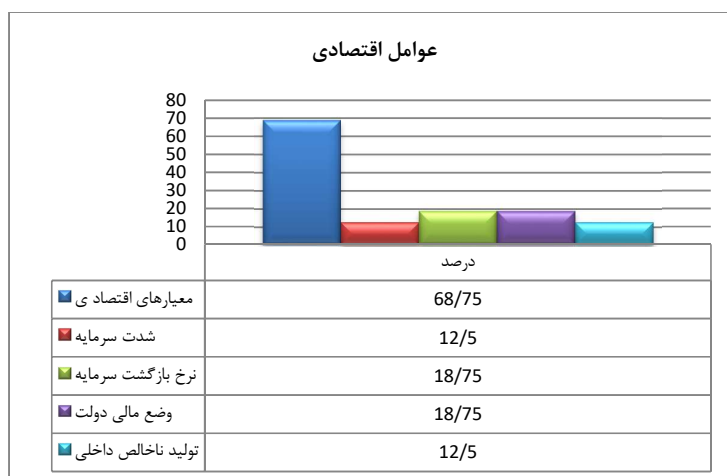
در این بخش بر اساس یافته ها درصد به کارگیری هر موضوع در مقالات مطالعه شده به تفکیک دسته بندی انجام شده آورده شده است، که در ادامه هر یک از عوامل به صورت جزئی تر مورد بررسی قرار گرفته شده است.

نمودار ۱ بیانگر در صد به کارگیری عوامل اصول مهارتی بررسی شده در سایر پژوهش ها می باشد. در این مقاله این اصول را به سه دسته فعالیت های تحقیق و توسعه، سرمایه انسانی، مهارت های مدیریتی دسته بندی نموده ایم. این نمودار بیانگر این موضوع است که در رده بندی اصول مهارتی، ۷۵ درصد از مقالات به فعالیت های تحقیق و توسعه توجه بیشتری داشته اند و این عامل پس از ورود سرمایه گذار مستقیم خارجی نسبت به سایر عوامل این دسته از تاثیر پذیری بیشتری برخوردار می باشد، و تاثیر پذیری عامل های سرمایه انسانی و مهارت های مدیریتی در رده پایین تری نسبت به عامل تحقیق و توسعه می باشند.

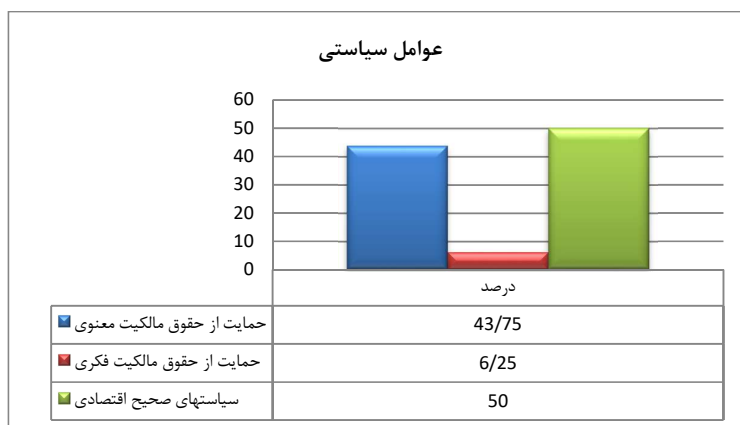
نمودار ۱ درصد به کارگیری عوامل اصول مهارتی در مقالات

نمودار ۲ بیانگر در صد به کارگیری عوامل اقتصادی بررسی شده در سایر پژوهش ها می باشد. در این مقاله این اصول را به پنج دسته معیارهای اقتصادی، شدت سرمایه، نرخ بازگشت سرمایه، وضع مالی دولت، تولید ناخالص داخلی دسته بندی نموده ایم. جزئیات این نمودار بیانگر این موضوع است که معیارهای اقتصادی با ۶۸٫۷ درصد بیشترین تاثیر پذیری را پس از ورود سرمایه گذار مستقیم خارجی در این دسته بندی دارا می باشند، و تاثیر پذیری عامل های نرخ بازگشت سرمایه و وضع مالی دولت در رده بعدی و سپس دو عامل شدت سرمایه و تولید ناخالص داخلی در رده پایین تری نسبت به سایر عوامل این دسته بندی می باشند.

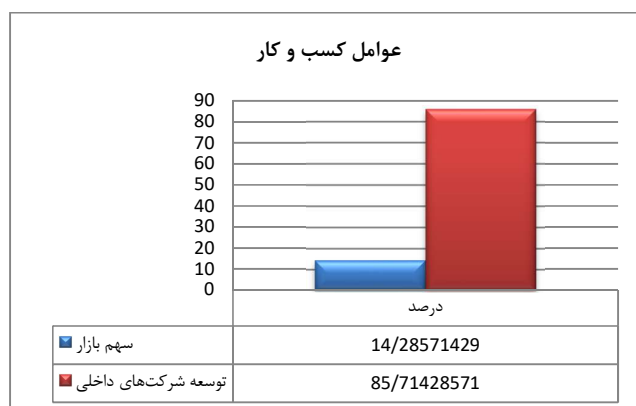
نمودار ۲ درصد به کارگیری عوامل اقتصادی در مقالات

نمودار ۳ بیانگر در صد به کارگیری عوامل سیاستی بررسی شده در سایر پژوهش ها می باشد. در این مقاله این اصول را به سه دسته حمایت از حقوق مالکیت معنوی، حمایت از حقوق مالکیت فکری و سیاست های اقتصادی دسته بندی نموده ایم. جزئیات این نمودار بیانگر این موضوع است که سیاست های صحیح اقتصادی با ۵۰ درصد بیشترین تاثیر پذیری را پس از ورود سرمایه گذار مستقیم خارجی در این دسته بندی دارا می باشد، و تاثیر پذیری عامل های حمایت از حقوق مالکیت معنوی و حمایت از حقوق مالکیت فکری در رده بعدی نسبت به این عامل در این دسته بندی قرار دارند.

نمودار ۳ درصد به کارگیری عوامل سیاستی در مقالات

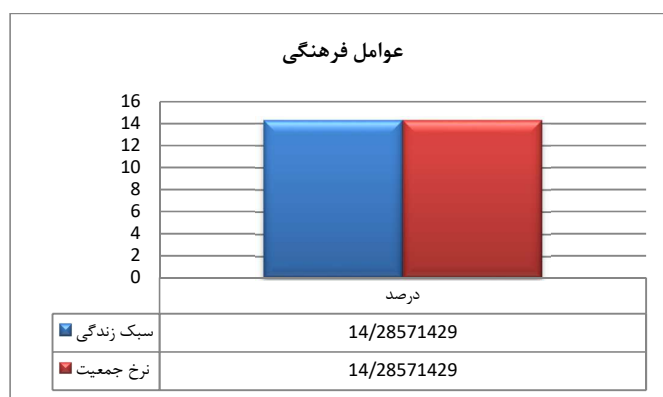
نمودار ۴ بیانگر درصد به کارگیری عوامل کسب و کار بررسی شده در سایر پژوهش‌ها می‌باشد. در این مقاله این عوامل را به دو دسته سهم بازار و توسعه شرکت‌های داخلی دسته بندی نموده‌ایم. جزئیات این نمودار بیانگر این موضوع است که توسعه شرکت‌های داخلی با ۸۵ درصد بیشترین تاثیر پذیری را در کل عوامل پس از ورود سرمایه گذار مستقیم خارجی دارا می‌باشد.

نمودار ۴ درصد به کارگیری عوامل کسب و کار در مقالات

نمودار ۵ بیانگر درصد به کارگیری عوامل فرهنگی بررسی شده در سایر پژوهش‌ها می‌باشد. در این مقاله این عوامل را به دو دسته سبک زندگی و نرخ جمعیت دسته بندی نموده‌ایم. جزئیات این نمودار بیانگر این

موضوع است که ورود سرمایه گذار مستقیم خارجی بر روی سبک زندگی و همچنین نرخ جمعیت تأثیر یکسانی را دارد.

نمودار ۵ درصد به کارگیری عوامل فرهنگی در مقالات

تحلیل متغیرهای تأثیر پذیر از جذب سرمایه گذار مستقیم خارجی

در این مرحله دیدگاه‌های مختلفی که برای عوامل موثر در جذب سرمایه گذار مستقیم خارجی برای انتقال تکنولوژی بوده را از پژوهش‌های مختلف جمع‌آوری نموده‌ایم.

بیشتر مطالبی که در منابع و مواخذ گوناگون به آن پرداخته شده است در خصوص چگونگی جذب سرمایه گذاری خارجی است اما باید دقت داشت که مدیریت حفظ شرایط برای بقاء حضور سرمایه گذار مستقیم خارجی نیز یکی از مواردی است که دارای اهمیت زیادی در رشد اقتصاد یک کشور می‌باشد و این موضوع نکته‌ای است که در سایر مقالات مغفول مانده و در بیشتر منابعی که در تحقیق مشاهده کردیم اشاره‌ای به آن نشده و مورد بررسی قرار نگرفته است. بنابراین برای اینکه یک سرمایه گذار مستقیم خارجی پایدار باشد و در کشور میزبان باقی بماند وابسته به یکسری از عوامل است که باید با شناخت کافی آن عوامل را مدنظر قرار داد. توجه به این مقوله از این نظر حائز اهمیت است که حفظ سرمایه گذاران خارجی فعلی، قطعاً کم هزینه تر از جذب سرمایه گذار جدید خواهد بود. همچنین تعامل دراز مدت با سرمایه گذاران خارجی و تلاش برای حفظ آن‌ها علاوه بر مزایای ناشی از مشارکت استراتژیک، سبب جلب اطمینان و اعتماد دیگر سرمایه گذاران خارجی و انگیزش آنان برای حضور در بازار کشور مقصد خواهد شد. لذا برای پوشش این شکاف تحقیق در این مقاله با رویکرد تأثیرپذیری هر یک از این عوامل پس از جذب سرمایه گذار مستقیم خارجی در کشور به تحلیل هر یک از این عوامل پرداخته‌ایم.

اصول مهارتی

تحقیق و توسعه

با در نظر گرفتن این دیدگاه که هر هزینه تحقیق و توسعه‌ای به نوآوری نمی‌انجامد، اما بدون پرداخت این هزینه‌ها نیز نوآوری ممکن نیست و همچنین تعاملات درون صنعتی دربردارنده نوآوری حاصله از تحقیق و توسعه در سطح صنایع هستند، بنابراین می‌توان این گونه بیان کرد که هزینه‌های تحقیق و توسعه منبع اصلی توزیع دانش هستند.

بنابراین ورود سرمایه گذاری مستقیم خارجی باعث افزایش کارایی واحد تحقیق و توسعه در کشور می‌شود و از طرفی نیز ممکن است اثر منفی بر فعالیتهای تحقیق و توسعه داخلی داشته باشد؛ زیرا خرید فناوری از خارج از مرزها به عنوان یک جانشین برای نوآوری های داخلی محسوب می‌شود.

سرمایه انسانی

اکثر مطالعات در این حوزه نشان می‌دهد ورود بنگاه‌های با سرمایه گذاری خارجی منجر به بالا رفتن هزینه‌های نیروی کار در بنگاه‌های داخلی می‌شود، چون بنگاه‌های با سرمایه گذاری خارجی عموماً دستمزد بالاتری به کارگران خود پرداخت می‌کنند همین مسأله باعث می‌شود شرایط رقابتی در بازار نیروی کار به وجود بیاید، تاثیر مثبت این موضوع می‌تواند افزایش کارایی و بالا رفتن نبوغ نیروی انسانی باشد و از طرفی چون سطح دستمزدها بالا رفته به تبع این موضوع سطح توقعات نیروهای انسانی نیز بالاتر می‌رود و همین مساله موجب افزایش تورم در کشور می‌شود.

مهارت‌های مدیریتی

حضور سرمایه گذار خارجی در کشور سرمایه‌پذیر به جهت افزایش بهره‌وری و کارایی باعث ورود مدیران تراز اول و توانمند می‌شوند که می‌توانند در سطح مدیریتی کشور تاثیر گذار باشند. سرمایه‌گذاری خارجی این امکان را فراهم می‌کند که مدیران داخلی نیز از طریق مدیران خارجی شرکت‌های سرمایه‌گذار با دانش روز مدیریت آشنا شوند و تبادلات علمی و مدیریتی را گسترش دهند. در واقع پس از جذب سرمایه گذار مستقیم خارجی اثرات سرریز انتقال دانش فنی و روش‌های نوین مدیریتی از بنگاه‌های خارجی به بنگاه‌های بومی اتفاق می‌افتد و تجارت بین‌الملل برای دسترسی به کالاهای واسطه‌ای و سرمایه‌ای دانش فنی و مدیریتی افزایش پیدا می‌کند.

اما به دلیل توجه کمتر به این بخش در کشورهای درحال توسعه، ناکارآمدی حاصل از این بخش به شدت بر روی بخش‌های فنی موثر و کاهنده هستند.

عوامل اقتصادی

شدت سرمایه

سرمایه گذاری مستقیم خارجی رشد اقتصادی کشورهای میزبان را تقویت می کند، بنابراین اگر موجودی سرمایه فیزیکی در اقتصاد دارای رشد بیشتری نسبت به نیروی کار باشد این امر موجب افزایش نسبت موجودی سرمایه فیزیکی به نیروی کار (شدت سرمایه) شده و سبب افزایش بهره‌وری کل می‌شود.

معیارهای اقتصادی

بی ثباتی اقتصاد کلان به ویژه نرخ تورم بالاتر اثر منفی بر عملکرد اقتصاد کشور خواهد داشت. همچنین نرخ ارز واقعی بالاتر نیز با سطوح بالاتر بهره‌وری کل عوامل، رابطه مستقیم دارد؛ زیرا این امر باعث کاهش واردات و افزایش صادرات می‌شود و در نتیجه از این طریق موجب افزایش بهره‌وری خواهد شد. همچنین بالاتر بودن ذخایر بین‌المللی کمک به افزایش بهره‌وری می‌نماید.

در عمل، سرمایه گذاری مستقیم خارجی موجب پر شدن شکاف بین پس انداز و سرمایه گذاری و همچنین درآمدهای مالیاتی هدف گذاری شده دولت و درآمدهای مالیاتی تحقق یافته می‌شود.

سرمایه گذاری مستقیم خارجی نه تنها به افزایش سرمایه گذاری و به تبع آن به رشد اقتصادی کمک می‌کند، بلکه می‌تواند موجب انتقال تکنولوژی پیشرفته به کشور میزبان شود که به تدریج به بالابردن قابلیت‌های تکنولوژیکی شرکت های کشور میزبان منجر خواهد شد.

یکی از معیارهای اقتصادی آزادسازی تجاری است که موجب ایجاد فضای رقابتی برای صنایع داخلی از طریق توسعه تکنیک‌های تولید جدید یا استفاده کارآ از عوامل تولید می‌شود و همچنین آزادسازی تجاری موجب انتخاب وسیع تری در مورد کیفیت بالای نهاده‌های واسطه‌ای با قیمت‌های پایین تر برای فعالیت‌های اقتصادی شده که این امر موجب بهبود بهره‌وری کل عوامل می‌شود.

در واقع سرمایه گذاری مستقیم خارجی به هر علت و شکلی که صورت پذیرد اثرات قابل ملاحظه‌ای روی متغیرهای کلان اقتصادی از جمله افزایش رشد اقتصادی، افزایش اشتغال، کاهش واردات، توسعه صادرات، آزادسازی تجاری و در نهایت تأثیر مثبت در تراز پرداخت‌ها دارد. بنابراین معیارهای اقتصادی مناسب، کسری بودجه، کسری ترازپرداخت ها، تورم و نرخ بهره را کاهش خواهد داد.

نرخ بازگشت سرمایه

انباشت سرمایه به لحاظ نظری یکی از پیش نیازهای اساسی فرایند رشد اقتصادی به شمار می‌رود که می‌تواند از منابع مالی داخلی (پس اندازها) و خارجی تأمین مالی شود. منابع مالی خارجی نه تنها مکملی برای پس انداز داخلی بوده و شکاف پس انداز سرمایه گذاری را پر می‌کند، بلکه راه حلی برای مقابله با شکاف منابع ارزی نیز می‌باشد.

با این رویکرد نه تنها سرمایه گذاری مستقیم خارجی ابزار مناسبی برای تأمین سرمایه و توسعه فرصتهای شغلی در کشورهای در حال توسعه است، بلکه همراه خود، تکنولوژی جدید، مدیریت، پرسنل فنی، تحقیق و نوآوری در تولید را امکان پذیر می نماید. بنابراین سرمایه گذاری مستقیم خارجی نه تنها بر روی سطح تولید سرانه اثر میگذارد، بلکه با انتقال تکنولوژی و تأثیرات جانبی که دارد به طور درون زا بازگشت سرمایه را افزایش داده و باعث رشد اقتصادی می شود.

تولید ناخالص داخلی

ورود سرمایه های خارجی موجب افزایش موجودی سرمایه و ارتقای ظرفیت تولیدی خواهد شد و از طرف دیگر، بهره وری کل عوامل تولید افزایش یافته به طوریکه کلیه عوامل تولید، بازدهی شان بهبود می یابد. این دو اثر به طور همزمان تولید همه بخش ها را افزایش داده که در نهایت موجب بالارفتن تولید ناخالص داخلی می شود.

افزایش تولید در بخش های مختلف نیاز به کالاهای واسطه وارداتی را جهت تولید بیشتر تشدید می نماید، از طرف دیگر افزایش درآمد خانوار را موجب می شود که به دنبال بهبود درآمد خانوار تقاضا برای کالاهای مختلف از قبیل کالاهای وارداتی را بالا می برد. این دو اثر مجموع تقاضا برای کالاهای وارداتی را ارتقا می بخشد. نرخ بالاتر رشد صادرات نسبت به واردات تراز مثبت تجاری را افزایش می دهد.

از لحاظ نظری، افزایش تولید ناخالص داخلی (GDP) منجر به افزایش درآمد و در نتیجه افزایش تقاضای داخلی می شود و در صورتی که تولید داخلی نتواند پاسخگوی افزایش تقاضا باشد، واردات افزایش می یابد. همچنین، افزایش تولید ناخالص داخلی به دلیل افزایش آهنگ رشد تولید کل و همچنین براساس راهبرد توسعه صادراتی، با توجه به نیروی کار و مواد اولیه ارزان کشورها، سرمایه گذاران خارجی برای استفاده از این نهاده های ارزان انگیزه بیشتری برای سرمایه گذاری دارند در نتیجه منجر به افزایش صادرات می گردد. از این رو، تولید ناخالص داخلی دارای اثر مثبتی بر صادرات و واردات است. هرچه درجه باز بودن اقتصاد کشور میزبان بیشتر باشد، سرمایه گذاری مستقیم خارجی تاثیر بیشتری بر صادرات در کل کشور می گذارد. لذا کشورهای در حال توسعه برای اثر گذاری بیشتر این نوع سرمایه گذاری ها و بهره برداری بیشتر از منافع آن باید راهبرد برون گرایی را در تجارت خارجی خود اتخاذ نموده و شرایط را برای صادرات تسهیل نمایند (طیبی و بابکی، ۱۳۸۷).

عوامل سیاسی

حمایت از حقوق مالکیت معنوی

بررسی نشان می دهد، رابطه بین حقوق مالکیت معنوی و سرمایه گذاری های مستقیم خارجی با توجه به ظرفیت های زیر بنایی و سطح توسعه یافتگی کشورها در بین کشورهای گروه D8 متفاوت می باشد.

بسیاری از کشورهای در حال توسعه، به دلیل ضعف در سیستم نظام مالکیت معنوی، میزبان دائمی برای جریان سرمایه‌های خارجی نیستند؛ در حالی که کشورهای توسعه یافته بعد از جنگ جهانی دوم، اساس رشد و توسعه خود را بر پایه حقوق مالکیت معنوی بنا نهاده اند و به همین دلیل، سهم زیادی از سرمایه‌های خارجی را داشته‌اند.

تمایل صنایع در کشورهای توسعه یافته برای ورود به این قبیل ترتیبات و در دسترس قرار دادن تکنولوژی خود، به این امر بستگی دارد که نظام حقوق مالکیت معنوی کشور میزبان تا چه حد به آن‌ها اطمینان می‌دهد که از حقوق معنوی مربوط به تکنولوژی آن‌ها به طور مقتضی حمایت خواهد کرد و شرکای داخلی از محصولات آن‌ها تقلید نمی‌کنند.

اگر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به عنوان مجرای انتقال تکنولوژی در نظر گرفته شود، حمایت قویتر از حقوق مالکیت معنوی باعث می‌شود نوآوران و بنگاه‌های کشورهای توسعه یافته با کاهش دادن منابع‌شان در شمال (کشورهای توسعه یافته)، تولید محصولاتشان را به جنوب (کشورهای در حال توسعه) منتقل کنند و این به معنی افزایش در سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشورهای در حال توسعه می‌باشد. برعکس، اگر حمایت از حقوق مالکیت معنوی در کشورهای جنوب ضعیف باشد، محصولات تولیدی بنگاه‌های چند ملیتی به راحتی جعل می‌شود و نوآوران و بنگاه‌های شمالی انگیزه‌ای برای انتقال تکنولوژی نداشته، تولید را در کشور خود انجام می‌دهند. این وضع باعث می‌شود که از طرفی منابع کمتری در شمال در اختیار نوآوری و اختراع قرار گیرد (زیرا درگیر امر تولید است) و در نتیجه رشد اقتصادی را کاهش می‌دهد؛ از طرف دیگر، انتقال تکنولوژی به کشورهای جنوب از طریق سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی کاهش می‌یابد.

حمایت از حقوق مالکیت فکری

حمایت قوی و موثر از حقوق مالکیت فکری عامل بسیار مهم و تعیین کننده در تسهیل انتقال تکنولوژی و جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در بخشهای مختلف اقتصادی است که برای توسعه پایدار امری حیاتی است.

بر اساس این پارادایم، حمایت ضعیف از حقوق مالکیت فکری (IPR) امکان فعالیت‌های تقلیدی و کپی برداری را افزایش می‌دهد. گسترش فعالیت‌های تقلیدی، مزیت‌های مالکیت و مزیت‌های محلی یا منطقه‌ای شرکت خارجی در کشور میزبان را کاهش می‌دهد و همزمان حمایت ضعیف از حقوق مالکیت فکری، منافع درونی سازی را افزایش می‌دهد. این امر شرایط رقابت نابرابر را برای شرکت خارجی فراهم می‌نماید. بنابراین بر اساس این پارادایم، رژیم IPR ضعیف، جریان ورودی، FDI را مختل کرده و خروج آن را تشویق می‌نماید، همچنین یک سیستم IPR قوی نیز ممکن است که اثر منفی بر جریان FDI داشته باشد. بنابراین به طور کلی رابطه بین FDI و IPR مبهم بوده و مطالعات مختلف به نتایج متفاوتی رسیده‌اند. در ادامه به برخی از مطالعات مهم اشاره میشود. رژیم IPR ضعیف، تمایل سرمایه‌گذاران خارجی را از

سرمایه گذاری در بخش های فناوری که وابستگی شدیدی به حقوق مالکیت فکری دارند، کاهش می دهد.

مزیت مالکیت

این مزیت در بر گیرنده فن آوری بالای تولید یا سیستم بازاریابی یا سازماندهی بهینه، ظرفیت های نوآوری مارک های تجاری، شهرت و سایر مالکیت ها است. این مزیت ها توانایی یک بنگاه را در ورود به بازار کشور میزبان تضمین می نمایند.

مزیت های محلی یا منطقه ای یا بومی

مزیت های مالکیت به رغم این که ورود یک شرکت خارجی را به کشور میزبان تضمین می کند، اما دلیل این که چرا یک بنگاه خارجی باید در کشور میزبان تولید نماید تشریح نمی کند. مزیت های محلی یا منطقه ای دلیل حضور شرکت های خارجی را در کشور میزبان توضیح می دهند. این مزیت مشتمل بر تفاوت در عوامل کیفیت، هزینه های حمل و نقل بین المللی و هزینه های ارتباطات و سیاست های دولت میزبان است.

مزیت های درونی کردن

این مزیت ها دلیل اینکه چرا شرکت های خارجی ترجیح می دهند شخصاً پروسه تولید را در کشور میزبان کنترل نمایند، توضیح می دهند. این مزیت ها در واقع بیانگر ترجیح شرکت خارجی بر کنترل پروسه تولید به جای اعطای اختیار دارایی ها به شرکت های داخلی است و چنین اقدامی، به دلیل هزینه های بالای مبادلات و هزینه های مرتبط با مقررات و تمهیدات قرار دادها است.

سیاست های صحیح اقتصادی

در اقتصاد جهانی روبه رشد یکی از عوامل بسیار تعیین کننده که تاثیر زیادی بر میزان سرمایه گذار مستقیم خارجی در یک بخش دارد، احساس اطمینان نسبت به قوانین حاکم و چارچوب های نظارتی است. هرچه قوانین به صورت صحیح تدوین شود موجب احساس امنیت سرمایه گذاری نسبت به قوانین حاکم و چارچوب های نظارتی می شود و ورود سرمایه گذاران خارجی موجب پایداری و ثبات قوانین کشور پذیرنده سرمایه می شود. بنابراین ورود سرمایه گذار بهترین رویه ها و رهیافت ها را در قوانین به دنبال دارد و در عمل رویکرد حقوقی منسجم و هماهنگ با سیاست های عمومی کشور ایجاد می شود. در واقع ورود سرمایه گذار خارجی به کشور در حال توسعه موجب هماهنگی قوانین کشور سرمایه پذیر با سایر کشورهای منطقه ای و بین المللی می شود. بنابراین قانونگذاری در کشور سرمایه پذیر مبتنی بر اصول

خاص و متناسب با ورود سرمایه گذار تدوین می شود که حاصل این امر از بین رفتن اختلاف بین کشورها و درگیر شدن مراجع ذیربط در فرآیندهای حل و فصل اختلاف، داوری و میانجیگری است. در نتیجه ورود سرمایه گذار ثبات و پایداری را در سیاست های کشور سرمایه پذیر به همراه دارد و موجب هماهنگی با نظام های حقوقی و فراملی در سطح منطقه ای و بین المللی می شود که در نهایت موجب اطمینان و امنیت برای ورود سرمایه گذاران بعدی نیز می گردد.

کسب و کار

سهم بازار

از یک طرف حضور شرکت های خارجی در اقتصاد یک کشور، ممکن است رقابت را در بازارهای داخلی آن کشور افزایش دهد. وجود رقابت ممکن است به شرکت های داخلی فشار آورد تا کارایی و بهره وری را بالا ببرند و اقدام به ابداع کردن و یا وارد کردن تکنولوژی های جدید کنند و از طرف دیگر رقابت ممکن است اثر منفی بر بنگاه های داخلی از طریق اثر برونرانی و ربودن بازار داشته باشد. این اثرات منفی موقعی اتفاق می افتد که بنگاه های خارجی با تکنولوژی برتر بنگاه های محلی را مجبور به ترک بازار کند. چون موجب انتقال تقاضا از بنگاه های محلی به سمت خود می شوند.

بنگاه های داخلی

از آنجا که شرکت های کشورهای درحال توسعه، غالباً در ارائه محصولات خود در بازارهای جهانی با مشکلاتی روبرو هستند، انتقال و انتشار فناوری در بازار این کشورها، موجب بهره بردن شرکت های آنها می شود؛ زیرا این امر رقابت را میان بنگاه های داخلی کشورهای در حال توسعه افزایش می دهد. شرکت های چند ملیتی از طریق ایجاد ارتباطات رو به جلو و رو به عقب به کشورهای میزبان منفعت می رسانند.

ارتباطات رو به عقب، به روابطی اطلاق می شود که شرکت های چندملیتی با بنگاه های داخلی برقرار می کنند و منظور از ارتباطات رو به جلو، روابطی است که شرکت های چندملیتی با مشتریان خود، چه مصرف کنندگان نهایی محصولات نهایی و چه تولیدکنندگانی که از کالاهای تولید شده شرکت های چندملیتی به عنوان کالاهای واسطه ای در تولیدات خود استفاده می کنند، برقرار می سازند.

بنگاه هایی که با سرمایه گذاری مستقیم خارجی راه اندازی می شوند از تکنولوژی پیشرفته تر و روش های مدیریتی نوین در فرآیند تولید استفاده می کنند و در نتیجه، بهره وری و رشد تولید بالاتری خواهند داشت. از طرفی چون با حضور سرمایه گذار مستقیم خارجی و یا شرکت های چند ملیتی درجه آزادی تجارت افزایش پیدا می کند بنابراین این آزادی تجارت از طریق گسترش رقابت بین بنگاه های داخلی و خارجی به بهبود بهره وری بنگاه ها کمک می کند، بدین جهت که بنگاه های داخلی انگیزه بیشتری برای ارتقا کارایی خود برای بقا در بازار خواهند داشت و چنانچه بنگاه های خارجی نسبت به بنگاه های داخلی از

تکنولوژی برتری برخوردار باشند، فشار رقابتی در مقابل بنگاه‌های خارجی می‌تواند بنگاه‌های داخلی را مجبور به ارائه محصولات با کیفیت برتر برای کسب سهمی از بازار محصولات نماید. بنگاه‌های داخلی در بخش‌های پایین دستی از افزایش بهبود در کالاهای واسطه عرضه شده توسط عرضه کنندگان خارجی در بخش‌های بالادستی سود می‌برند. و به دلیل خرید کالاهای واسطه‌ای و ماشین آلات از بنگاه‌های خارجی به تولید و تهیه محصولات با کیفیت بهتر و با هزینه کمتر موفق می‌شوند. همچنین بنگاه‌های داخلی ممکن است خدماتی به صورت آموزش و یادگیری در زمینه تکنیک‌های فروش از بنگاه‌های خارجی دریافت نمایند.

عوامل فرهنگی

سبک زندگی

زمانی که سرمایه‌گذار خارجی و یا شرکت‌های چند ملیتی برای سرمایه‌گذاری در کشورهای توسعه نیافته و یا در حال توسعه ورود می‌کنند به دنبال خود انتقال تکنولوژی را نیز به همراه دارد که ورود تکنولوژی بر جریان زندگی در کشور و سبک زندگی و اخلاق جامعه نیز تاثیر می‌گذارد. در واقع همزمان با ورود سرمایه‌گذار خارجی، تکنولوژی‌های کشور سرمایه‌پذیر نیز رشد چشمگیری دارند که این امر سبک زندگی مردمی که در حال دست و پنجه نرم کردن با آن تکنولوژی‌ها هستند را نیز تغییر می‌دهد. بنابراین ورود تکنولوژی‌های جدید هر روز بیشتر در زندگی افراد رسوخ می‌کند و زندگی آنها را نیز تحت تاثیر قرار می‌دهد.

لذا وقتی سبک زندگی عوض شود به این معنی است که محیط نیز تغییر کرده و برای توده مردم، یک نظام اخلاقی جدید که مبتنی بر عضویت در یک نظام تکنولوژیک باشد را ایجاد می‌نماید.

البته باید در نظر داشت که ورود سرمایه‌گذار خارجی صرفاً موجب پیشرفت فرهنگ یک کشور نمی‌شود و به دلیل این‌که عموماً کشورهای در حال توسعه فرهنگی ایستا و کمتر مادی‌گرایانه دارند، تحت تاثیر شرکت‌های چند ملیتی و فراملیتی که مروج فرهنگ کارآفرینانه و مادی‌گرایانه هستند قرار می‌گیرند. این شرکت‌ها تلاش می‌کنند تا الگوی مصرف مردم بومی را تغییر داده و بر فرهنگ محلی تاثیر بگذارند.

بنابراین ورود سرمایه‌گذاران خارجی آثار اجتماعی گوناگونی به دنبال دارد، از یک طرف موجب تبدیل جوامع کشاورزی به جوامع صنعتی می‌شوند یا بخش‌های جدید صنعتی را رونق داده و بخش‌های دیگر را مدرنیزه می‌سازند و در این بخش‌ها، فرهنگی را رواج می‌دهند که با فرهنگ دیگر بخش‌های جامعه متفاوت است و حتی ممکن است اختلاف فرهنگی را در این بخش‌ها تشدید کنند.

از سوی دیگر سرمایه‌گذاران خارجی و شرکت‌های چند ملیتی، شکل‌های جدید زندگی و الگوهای نوین کاری را به ارمغان می‌آورند و به انواع علایق و سلائق میدان می‌دهند، رسوم و هنجارهای جدیدی را رواج می‌دهند و طبقات اجتماعی جدیدی را پدید می‌آورند.

بنابراین اگر فرهنگ بومی کشورهای میزبان نتواند با تحولات روز منطبق گردد و یا نتواند واکنش درستی در برابر فرهنگ بیگانه نشان دهد، در این صورت فرهنگ بومی مغلوب فرهنگ بیگانه خواهد شد و هویت ملی یک کشور از بین خواهد رفت.

نرخ رشد جمعیت

به دنبال ورود سرمایه گذار مستقیم خارجی عموماً به کارگران صنعتی که سرمایه گذار در آن سرمایه گذاری انجام داده دستمزد بالاتری پرداخت می شود همین مسأله باعث رفاه بیشتر افراد می شود، رفاه بیشتر می تواند رشد جمعیت را نیز به دنبال داشته باشد.

تعیین وزن عوامل موثر از جذب سرمایه گذار مستقیم خارجی

پس از تحلیل هر یک از عوامل تأثیر پذیر از جذب سرمایه گذار مستقیم خارجی برای تعیین ارزش هر کدام از این عوامل از روش وزن دهی به این پارامترها استفاده نموده ایم. برای این منظور بر اساس مطالعاتی که انجام شد هر کدام از این پارامترها در هر لایه وزن دهی شد.

الگوی ارزش دهی بدین صورت است که هریک از سطوح (چارچوب، پارامتر، معیار) به نسبت سطح مربوطه متوازن شده و وزنی بین ۱ تا ۱۰ دارد، که هنگام ارزش گذاری مورد استفاده قرار می گیرد.

Error! Reference source not found. مدل ارزش گذاری عوامل موثر پس از جذب

سرمایه گذار مستقیم خارجی را نشان می دهد. برای این منظور به عوامل اقتصادی و کسب و کار وزن بیشتری اختصاص یافته به این معنی که این دو عامل بیشترین تأثیر پذیری را نسبت به سایر عوامل دارا می باشند. در اصول مهارتی فعالیت های تحقیق و توسعه از اهمیت بالاتری برخوردار هستند و بیشترین تأثیر پذیری را شامل می شود، بعد از فعالیت های تحقیق و توسعه، سرمایه انسانی در این گروه بیشترین تأثیر پذیری را داراست و سپس مهارت های مدیریتی و در نهایت سرمایه انسانی می باشد که در سرمایه انسانی، معیار امید به زندگی و سطح تحصیل تأثیر پذیری بیشتری را به خود اختصاص می دهند. همچنین در عوامل اقتصادی، معیارهای اقتصادی از تأثیرپذیری بالاتری نسبت به سایر پارامترها برخوردار هستند و بعد از آن تولید ناخالص داخلی تأثیر پذیری بیشتری را از جذب سرمایه گذار مستقیم خارجی دارا است. به همین ترتیب سایر شدت تأثیر پذیری هر یک از عوامل را می توان بر اساس مقدار وزن داده شده نسبت به یکدیگر به دست آورد.

نتایج این جدول نسبت به یافته های تحقیق در مرحله قبل نشان دهنده این موضوع است که شدت تأثیر پذیری عوامل پس از ورود سرمایه گذار مستقیم خارجی به کشور میزبان با شدت تأثیر هر کدام از این عوامل برای جذب سرمایه گذار مستقیم خارجی متفاوت می باشد.

جدول ۱: ارزش دهی عوامل موثر از جذب سرمایه گذار مستقیم خارجی

چارچوب	وزن چارچوب	پارامتر	وزن پارامترها	معیار	وزن معیارها	وزن کلی (درصد)
اصول مهارتی	۲	فعالیت های تحقیق و توسعه	۵		۱۰	۱۰
		سرمایه انسانی	۳	امید به زندگی	۳,۵	۲,۱
				سطح تحصیلی	۳,۵	۲,۱
		مهارت های مدیریتی	۲	استاندارد های زندگی	۳	۱,۸
عوامل اقتصادی	۲,۵	شدت سرمایه (سرمایه فیزیکی به نیروی کار)	۱,۵		۱۰	۱,۳۷
		معیارهای اقتصادی	۳,۵	ذخایر ارزی بین المللی	۱	۰,۸۷
				نرخ ارز واقعی	۱	۰,۸۷
				نرخ تورم	۱	۰,۸۷
				جذاب بودن محیط سرمایه گذاری و تأمین منافع طرفین	۲	۱,۷
				هزینه های تولید در کشور میزبان	۲	۱,۷
				رشد اقتصادی	۳	۲,۶
		نرخ بازگشت سرمایه	۱,۵		۱۰	۳,۷۵
		وضع مالی دولت	۱,۵		۱۰	۳,۷۵
		تولید ناخالص داخلی	۲		۱۰	۵
		حمایت از حقوق مالکیت معنوی	۳		۱۰	۶
عوامل سیاسی	۲	حمایت از حقوق مالکیت فکری	۳	مزیت مالکیت	۶	۳,۶
				مزیت بومی یا محلی	۲	۱,۸
				مزیت های درونی کردن	۲	۱,۸
		سیاست های صحیح اقتصادی	۴	آزادسازی تجاری	۳,۵	۲,۸

۱,۶	۲	توسعه صادرات غیرنفتی				
۱,۶	۲	کاهش واردات غیر ضروری				
۲	۲,۵	مشوق های مالیاتی				
۸,۷۵	۱۰		۳,۵	سهم بازار		
۷,۳	۴,۵	کیفیت محصول				
۴,۸	۳	افزایش بهره وری تولید کنندگان				
۱,۶	۱	آموزش و یادگیری تکنیک های فروش	۶,۵	بنگاه های داخلی	۲,۵	کسب و کار
۲,۴	۱,۵	اندازه شرکت های داخلی (از نظر تعداد نیروی انسانی)				
۶,۴	۸		۸	سبک زندگی		
۴	۲		۲	نرخ رشد جمعیت	۱	فرهنگی عوامل

بحث و نتیجه گیری

امروزه بسیاری از کشورهای جهان به دلیل عدم تکافوی منابع داخلی برای سرمایه گذاری، تمایل شدیدی به جذب سرمایه های خارجی پیدا کرده اند. نظر به اهمیت خاص سرمایه گذاری مستقیم خارجی بر رشد اقتصادی کشورها، محققان زیادی به بررسی اثر آن بر رشد و نیز بررسی عوامل موثر بر ایجاد و جذب آن پرداختند که این موضوع منجر به بسط مبانی نظری سرمایه گذاری مستقیم خارجی گردید. مهمترین نتایج حاصل از تحلیل های تئوریک بر این مطلب دلالت می کنند که اثر ورود سرمایه بر رشد اقتصادی در طول زمان در حال افزایش است که از بین جریانات مختلف سرمایه گذاری خارجی، سرمایه گذاری مستقیم خارجی نقش اثر گذار ترین متغیر را روی رشد اقتصادی کشورها دارد که با توجه به عوامل ایجاد کننده آن، از چشم انداز با ثبات تری جهت استفاده در برنامه ریزی های اقتصاد کلان برخوردار است. برنامه ریزی هایی که هدفشان افزایش رشد اقتصادی کشور است.

به همین دلیل ورود و خروج سرمایه گذاران خارجی از جهت اقتصادی و سیاسی شایان توجه است. از نظر اقتصادی، اکنون بسیاری از کشورها از سرمایه گذاری خارجی یعنی جریان رو به داخل سرمایه استفاده می کنند. تقریباً حدود ۳,۸٪ کل سرمایه گذاری جهان از این طریق تامین می شود که اگرچه ممکن است این سهم کوچک به نظر برسد ولی به دلیل این که معمولاً سرمایه خارجی به شکل مکمل سرمایه داخلی و به قصد انتقال فن آوری جذب می شود از اهمیت بیشتری برخوردار است و آثار سیاسی هم به دنبال دارد که برای همه کشورها مهم است؛ زیرا با توجه به نظریه های سلطه، این امر باید مورد دقت قرار گیرد. استقلال اقتصادی چنین تفسیر می شد که ما باید برای مسائل اساسی به خود متکی باشیم و برای آینده

خودمان سرمایه گذاری کنیم. در مجموع باید بدانیم که با برنامه ریزی هدفمند می توانیم از سرمایه گذاری خارجی به عنوان مکمل کمبود مقدار یا نقص کیفیت سرمایه گذاری داخلی بهره ببریم.

ولیکن از مهمترین نتایج مثبت سرمایه گذاری خارجی را می توان فعال شدن اقتصاد کشور، افزایش اشتغال، استفاده از ظرفیت های خالی، افزایش کمی و کیفی محصولات، توسعه صادرات، بهبود شرایط زندگی مردم و سلامتی و شادابی اقتصادی و اجتماعی نام برد.

همچنین بهبود روابط بین الملل، نگرش مثبت سایر کشورها به ایران، حضور در صحنه مبادلات بین الملل و استفاده از فن آوریهای نوین و ارتباط با بازارها و فرصت های جهانی و استفاده از امتیازات و تسهیلات و معافیت ها از دیگر نتایج حاصله از سرمایه گذاری خارجی است. باید توجه داشت که افزایش سرمایه گذاری خارجی در ایران به نوعی بیانگر اعتماد به نظام اقتصادی و قانونی کشور است که خود امواج تازه ای از فعالیت ها را به وجود می آورد. سرمایه گذاری خارجی همراه با خود مدیریت و روش های نوین را به همراه دارد که خود می تواند زمینه ساز تحول و دگرگونی در بسیاری از ساختارها و رفتارها باشد.

به طور کلی نتایج حاکی از مطالعات بیانگر آن است که تحقیق و توسعه در ایران از طریق مستقیم (اثر نوآوری)، بر روی تولید و رشد تولید اثر قابل توجهی ندارد، زیرا ماهیت اکثر مؤسسات آموزش عالی در ایران بیشتر آموزش محور بوده حال آنکه در اکثر کشورهای توسعه یافته، آموزش ها پژوهش محور می باشد و به همین دلیل است که ارتباط فعال و سازنده ای با بخش صنعت دارند.

از طرفی به دلیل پایین بودن هزینه تحقیق و توسعه در داخل کشور، فعالیت های تحقیقاتی نتوانسته است موجب جذب انباشت سرمایه تحقیق و توسعه خارجی و ایجاد تحول و پویایی تکنولوژیک قابل توجهی در اقتصاد کشور شود.

بنابراین به منظور جذب بیشتر انباشت تحقیق و توسعه خارجی و انتقال دانش فنی بایستی سعی به جذب بیشتر سرمایه گذاری مستقیم خارجی (از طریق اتخاذ سیاست های صحیح اقتصادی به منظور ایجاد انگیزه سرمایه گذاران خارجی) و انتخاب شرکای تجاری با دانش انباشته شده بالا، دارای تکنولوژی و سازماندهی بالا نمود.

نتایج تحقیقات بیانگر این موضوع است که در کشورهای در حال توسعه از جمله کشور ایران، سرمایه گذاری مستقیم خارجی به عنوان موتور رشد تکنولوژی شناخته شده است. بیشترین تاثیری که این نوع سرمایه گذاری در سمت کشور سرمایه پذیر دارد موجب می شود بهره وری و کارایی و رقابت پذیری شرکت های داخلی افزایش پیدا کند.

همچنین با بهره گیری از اثرات سرریز سرمایه گذاری مستقیم خارجی و علاوه بر آن با واردات کالاهای سرمایه ای با دانش پیشرفته و تحقیق بر روی آنها و بومی کردن آن می توان بهره وری نیروی کار را افزایش داده و سطح دانش فنی را نیز ارتقا بخشید.

- برای این که بتوان در هنگام بحران، به صورتی یکنواخت و قانون مند بازار سرمایه را تنظیم و هدایت نمود ضرورت وجود نهاد یا نهادهایی در ایران که بتواند بر گردش این امور نظارت کند، احساس می شود.
- همچنین برای ایجاد شرایط مطلوب جهت اعتماد سرمایه گذاری مستقیم خارجی بر تعادل بازار، باید سیاست های موجود در کشور را برای ایجاد چنین شرایطی بازبینی و اصلاح نمود.
- علاوه بر موارد فوق و به منظور کاهش شکاف فناوری با کشورهای توسعه یافته ضروری است بازار نوآوری کشور توسعه پیدا کند که برای این منظور پیشنهاد می شود:
- جهت تقویت واحدهای تحقیق و توسعه به ارتباط بین دانشگاه و صنعت توجه بیشتری نمود.
 - در بخش فعالین اقتصادی تحقیق و توسعه ایجاد انگیزه نمود.
 - فعالیت های تحقیق و توسعه داخلی در راستای توسعه اقتصادی از طریق سرمایه گذاری سازماندهی شود.
 - بین سیاست های کلان اقتصادی با سیاست های آموزشی به منظور توسعه بازار سرمایه انسانی جهت جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی هماهنگی لازم را برقرار کرد.
 - سیاست های لازم برای شناخت دقیق انتخاب صحیح شرکای تجاری جهت جذب سرمایه گذاری خارجی به کار گرفته شود.
 - در بخش قوانین سیاست های شرایط ورود سرمایه گذار مستقیم خارجی بازبینی شود.
 - امکان شرایط مناسب برای انتقال سرمایه گذاران مستقیم خارجی فراهم شود.
 - شرایط همکاری بین شرکت های داخلی با شرکت های چندملیتی تسهیل شود.
 - جهت آموزش نیروی انسانی در راستای جذب در مشاغل ایجاد شده در کانل سرمایه گذاری مستقیم خارجی سرمایه گذاری بیشتری شود.
 - با تصویب و اجرای قوانین جدید مانند ارائه تسهیلات، بخشش مالیاتی و ... به جذب سرمایه گذار خارجی کمک شود.
 - پتانسیل بازار داخلی را جهت ترغیب سرمایه گذاریهای خارجی فراهم شود.

فهرست منابع و مآخذ

- ابراهیم نگهداری، (۱۳۹۳)، نقش سرمایه انسانی در اثر بخشی سرمایه گذاری مستقیم خارجی بر رشد اقتصاد کشورهای حوزه خلیج فارس، فصلنامه سیاست‌های راهبردی و کلان- سال دوم شماره پنجم
- ابوالفضل شاه‌آبادی، حسن سجادی، (۱۳۹۰)، منابع انتقال فناوری و رشد اقتصادی ایران، فصلنامه پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی سال نوزدهم، شماره ۵۹
- ابوالفضل شاه‌آبادی، سید آرشولی‌نیا، زهرائنصاری، (۱۳۹۱)، تأثیر سرریز فناوری ناشی از سرمایه گذاری مستقیم خارجی بر عملکرد بخش صنعت، فصلنامه تخصصی پارک‌ها و مراکز رشد، سال نهم، شماره ۳
- ابوالفضل نجارزاده نوش آبادی، (۱۳۸۸) بررسی اثر حقوق مالکیت معنوی روی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشورهای گروه D8، اولین همایش ملی اقتصاد دانشگاه آزاد اسلامی واحد خمینی شهر
- اعظم اسدزاد، تقی ترابی، رضا رادفر، (۱۳۹۵)، تاثیر کیفیت سرمایه انسانی بر جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی مطالعه موردی کشورهای منتخب جنوب شرق آسیا و ایران، فصلنامه علمی پژوهشی دانش سرمایه گذاری- سال پنجم، شماره نوزدهم
- حسین خسرو پور، مریم میرافشار، (۱۳۹۳)، عوامل موثر بر انتقال فناوری از طریق سرمایه گذاری مستقیم خارجی شاهد تجربی: صنعت نانو فناوری ایران، فصلنامه مدیریت، سال یازدهم، شماره ۳۵
- حسین مرزبان، مهدی نجاتی، (۱۳۹۱)، ارزیابی اثر ناشی از سرریز سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بخش صنعت، بر اقتصاد ایران با استفاده از یک مدل تعادل عمومی، فصلنامه علمی- پژوهشی مطالعات اقتصادی کاربردی در ایران سال اول، شماره ۴
- حمیدرضا رئوفی، کاملیا قلم زن نیکو، (۱۳۹۰)، عوامل تاثیر گذار بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در ۲۷ کشور منتخب (پیشرفته و در حال توسعه) از جمله ایران
- دکتر ابوالفضل شاه‌آبادی، (۱۳۸۶)، اثر سرمایه گذاری مستقیم خارجی، تجارت بین الملل و سرمایه انسانی بر بهره وری کل عوامل اقتصاد ایران، دوفصلنامه علمی پژوهشی جستارهای اقتصادی سال چهارم شماره هفتم
- دکتر ابوالفضل شاه‌آبادی، سحر حواج، (۱۳۹۰)، بررسی اثر سرریز فناوری از طریق سرمایه گذاری مستقیم خارجی و واردات بر نوآوری، فصلنامه تحقیقات اقتصادی راه اندیشه
- دکتر فیصل عامری، (۱۳۹۳)، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و نقش آن در انتقال تکنولوژی به کشورهای رشد یابنده
- صادق رنجبر، مهدی رستمی، سید سجاد پادام (۱۳۹۴)، بررسی عوامل موثر بر جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی در صنعت نفت و گاز ایران، ماهنامه علمی- ترویجی اکتشاف و تولید نفت و گاز- شماره

- علیرضا پوراسماعیلی، (۱۳۹۰)، تأثیر متقابل فرهنگ کشور میزبان و سرمایه گذار خارجی بر یکدیگر، نشریه مهندسی فرهنگی شماره ۵۵
- فرهاد شاه میری، رضا سلامی، (۱۳۹۰)، عوامل موثر بر انتقال فناوری از طریق سرمایه گذاری مستقیم خارجی مطالعه موردی صنعت پلاستیک، فصلنامه تخصصی پارک ها و مراکز رشد سال هفتم، شماره ۲۷
- مجتبی بهمنی، معصومه حسن خانی، علیرضا شکیبائی، (۱۳۹۵)، بررسی تأثیر سرریز تکنولوژی ناشی از سرمایه گذاری مستقیم خارجی بر بهره وری نیروی کار در صنایع کارخانه ای ایران، نشریه پژوهش های اقتصاد صنعتی دانشگاه پیام نور
- محسن مطیعی، (۱۳۹۰)، تأثیر سرریزهای سرمایه گذار مستقیم خارجی بر نوآوری در کشورهای در حال توسعه، فصلنامه علمی پژوهشی، پژوهشهای رشد و توسعه اقتصادی، سال اول، شماره دوم
- منصور خلیلی عراقی، رقیه سلیمی شندی، (۱۳۹۳)، رابطه بین سرمایه گذاری مستقیم خارجی، توسعه مالی و رشد اقتصادی: مطالعه موردی کشورهای منتخب آسیایی، فصلنامه پژوهش ها و سیاست های اقتصادی، سال بیست و دوم، شماره ۷۱
- مهیار خادم، محمدرضا رضوی، یگانه سادات موسوی جهرمی، (۱۳۹۴)، بررسی عوامل شکل گیری سرریزهای فناوریانه حاصل از سرمایه گذاری مستقیم خارجی در مناطق آزاد ایران، نشریه علمی پژوهشی مدیریت نوآوری، سال چهارم، شماره ۳

— Amy Jocelyn Glass, Kamal Saggi, (1998), International technology transfer and the technology gap

— Batoul Modarress, Abdolhossein Ansari, Emil Thies, (2014), The Impact of Technology Transfer through Foreign Direct Investment in Developing Nations: A Case Study in the United Arab Emirates

— Beata S. Javorcik, (2010), Foreign Direct Investment and International Technology Transfer

— Carol Newman, John Rand, Theodore Talbot, FinnTarp, (2014) Technology gaps competition and spillovers from direct foreign investment

— Oana Simona HUDEA, Stelian STANCU, (2012), Foreign direct investments, technology transfer and economic growth A panel approach

— United Nations, Trade and Development Board, (2010), Foreign direct investment, the transfer and diffusion of technology, and sustainable development

